

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
dertiende jaargang
nr. 3 september 1994

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
dertiende jaargang
nr. 3 september 1994

ISSN 0777 - 8821

Inhoud

Redactioneel	2
Fruitbomen planten	3-8
Blikvangers in de Plantentuin	9-18
In het voetspoor der Batavieren	19-21
Ikebana in beeld	22-23
Agenda	24-25
Opruimers in beeld	26
Fungi in oude kruidboeken	27-41
Plantenmeeting en plantenkeuring	42
Vesel ?	43-44
Pompoenen en kalebassen	45
Kransen met droog materiaal	46
Archeosite, Domus romana, scheepsliften	47
Colofon	48

Beste lezers,

Dit nummer is meer dan twee maand geleden, tijdens de tweede week van juli afgewerkt, omwille van een lange buitenlandse studiereis van de redakteur.

Onvermijdelijk zullen hierdoor een aantal meer recente gebeurtenissen (zoals de Gentse Feestweek en de vele begeleidende activiteiten in de Plantentuin) geen bespreking hebben gekregen in dit nummer. In het decembernummer zullen we proberen om te verhelpen aan dit tekort...

Hier wil ik ook nog even mijn grote dank uitspreken aan alle leden die hun originele artikels opsturen voor opname in het tijdschrift. Ik weet dat dit voor velen een ernstige inspanning betekent, en dit verdient onze waardering !

In dit verband is een berichtje aan de auteurs op zijn plaats : er wordt gepoogd om uw artikels te laten verschijnen op een passend moment, meestal betekent dat : in een voor het artikel relevant seizoen, vandaar dat u soms wat moet wachten vooraleer uw werk in druk verschijnt. Geduld is een goed kruid, maar het wast niet in alle hoven...

Mag ik hierbij de potentiële auteurs enige suggesties bezorgen voor latere artikels, zoals : klimplanten in de Plantentuin, waterplanten, geurplanten, bespreking van bepaalde plantenfamilies (Cypressenfamilie, Rozenfamilie, Lipbloemigen, enz.). Het lijkt me belangrijk dat u in uw bijdragen de Plantentuin betreft, dat u vermeldt welke soorten uit uw artikel in onze tuin aanwezig zijn.

Voor al onze leden : vragen naar informatie, naar artikels over een bepaald onderwerp kan u altijd naar mij opsturen, om op die manier via het Lezersforum inspiratie te bezorgen aan onze schrijvers !

Vriendelijke groeten van uw redakteur,

Fruitbomen planten

André LEMAN
Polenplein 9, 8755 Ruiselede

Niet zo lang geleden, of toch, rond 1950 zag men op elk erf hoogstammige fruitbomen staan.

Een 10-tal jaar daarvoor hadden de kleine bomen, pyramiden of struiken hun intrede gedaan bij de liefhebber, hoewel ze reeds vele jaren daarvoor als leivorm tegen muren werden aangeplant.

Van de vele hoogstammen die rond de jaren '50 en '60 bij de liefhebbers zijn aangeplant, blijven er geen meer over. Ofwel door fouten bij de aanplant, of door ouderdom. Ook wel door gebrek aan kennis bij het snoeien, of door ziekten. Hetzelfde kan gezegd worden van de laagstammen die toen ook veel werden aangeplant.

De laatste jaren is er bij tuinliefhebbers wat meer belangstelling om zelf fruitbomen te planten.

De bedoeling in dit artikel is, enkele tips te geven die toelaten om de keuze te bepalen, om minder fouten te maken, en om toch zelfgekteukt fruit te kunnen oogsten.

Het kleinfruit daargelaten kunnen we beschikken over appel, peer, pruim, kers en perzik, en waarom niet ook over de moerbeï.

Eerste vragen !

1) Is er voldoende ruimte ?

Fruitbomen als hoogstam (stam $\pm 2,25$ m) vragen wel wat ruimte. Waarom dan geen halfstam (stam van $\pm 1,50$ m). Beiden vragen minder kennis van snoeien, aanvankelijk wat vormings-snoei en later wat uitdunnen of sleunen indien nodig.

Kiezen we voor laagstam, dan kunnen we in rijen planten of langs draad. Dit laatste vraagt minder ruimte en is gemakkelijker van onderhoud. Omwille van verschil in groei-kracht en vorm kunnen dan zeker niet alle fruitsoorten door mekaar geplant worden. Verder bespreken we enkel de aanplant als laagstam.

2) Kunnen we zelf snoeien ?

Soms wel, meestal niet, maar we kunnen het leren. De eerste jaren is vormingssnoei wel noodzakelijk, en om goed te snoeien is wat scholing of bijwonen van snoeidemonstraties gewenst.

3) Moeten we sproeien ?

Wil men gave en mooie vruchten dan is dat zeker nodig. Men kan ook rassen kiezen die minder gevoelig zijn voor bepaalde ziekten zoals schurft, kanker en witziekte. Het sproeien kan tot een minimum beperkt worden door kennis te verwerven van ziekten en insecten om zo met een gepast middel en op het juiste tijdstip in te grijpen.

Biologische middelen kunnen ook helpen. Zo ook kan men witziekte best bestrijden door geregeld aangetaste delen weg te snijden en te verwijderen. Schurft treedt veel minder op als men in de herfst alle afgevallen bladeren verwijdert uit de tuin, tenminste als ook de buur opruimt, of als deze geen fruitbomen heeft.

Keuze van soorten en rassen

1) Appel

Eerst moet u de rassen kiezen, rekening houdend met tijdstip van rijpen, voor oogstspreading, en nagaan of er geen zelfsteriele rassen bij zijn die een goede bestuiver nodig hebben. Ook ziektegevoelige rassen vermijden.

Dan kiezen we de vorm, hetzij als vrije laagstam of min of meer geleid langs draad, en hierbij kiezen we dan ook voor de onderstam waarop het ras is geënt. Voor appels hebben we keuze tussen meer dan 20 rassen, niet allemaal courant gebruikt, maar deze bepalen toch de groei­kracht van het ras. Zo gebruikt men flauwgroeiende onderstammen voor sterkgroeiende rassen en omgekeerd, om ongeveer gelijke bomen te verkrijgen.

De levensduur van fruitbomen wordt ook beïnvloed door de onderstam. Voorbeeld : planten geënt op type IX zijn na ± 15 jaar al versleten, anders kan dat voor appels wel 20 tot 30 jaar zijn.

2) Peer

Keuze, eveneens zoals bij de appel. De peer Durondeau zou ik niet aanraden omwille van zijn gevoeligheid voor takschurft. Wie hier niet op let en niet sproeit, ziet elk jaar vele jonge twijgen afsterven.

De keuze van de onderstam is hier niet zo belangrijk, de keuze is ook veel kleiner, en de aangeboden planten voldoen. Als vrije laagstam zijn peregomen beter in vorm te houden dan appel. Voldoet ook zeer goed langs draad en is goed te gebruiken als leivorm tegen muur, als deze maar 2 m of meer hoog is. Perestruiken gaan ook langer mee dan appelstruiken, wel 30 jaar of meer.

3) Pruim

Bij raskeuze dient men vooral rekening te houden met vruchtbaarheid, zelfsteriel of niet, en waarde van het stuifmeel. Ook het tijdstip van bloeien.

Elke goede boomkweker zal wel gewenste inlichtingen geven. Keuze van onderstam is ook niet zo groot, maar onderstammen die de struiken klein houden bestaan nog niet. Hier moeten we dan rekening mee houden, dat ze niet tussen appels en peren kunnen geplant worden. Een paar jaar langer wachten op goede oogst, als het weer meedoet, komt er ook bij.

4) Kers

Hier kunnen we kiezen tussen zoete en zure (noordkriek). Wat vruchtbaarheid betreft zoals bij pruim. Er zijn ook nog geen onderstammen bekend die een laagstam klein houden. Noordkrieken blijven wat kleiner en kunnen tegen muur geplant worden als deze maar minstens 2,5 m hoog is en in breedte van de muur weg, over ongeveer 1,5 m kan beschikken. Waarom ook niet als struik of halfstam aanplanten in de siertuin.

Wel zal het nodig zijn op tijd een net over de boom te spannen wil men zelf van de rijpe vruchten proeven. Om de omvang beperkt te houden, moet er bij volgroeide bomen elk jaar goed gesnoeid worden en dit liefst in de maand september of vroeger als de vruchten eraf zijn, omwille van ziekten die bij wintersnoei kunnen optreden.

Dit geldt trouwens voor alle steenvruchten zoals pruim en perzik.

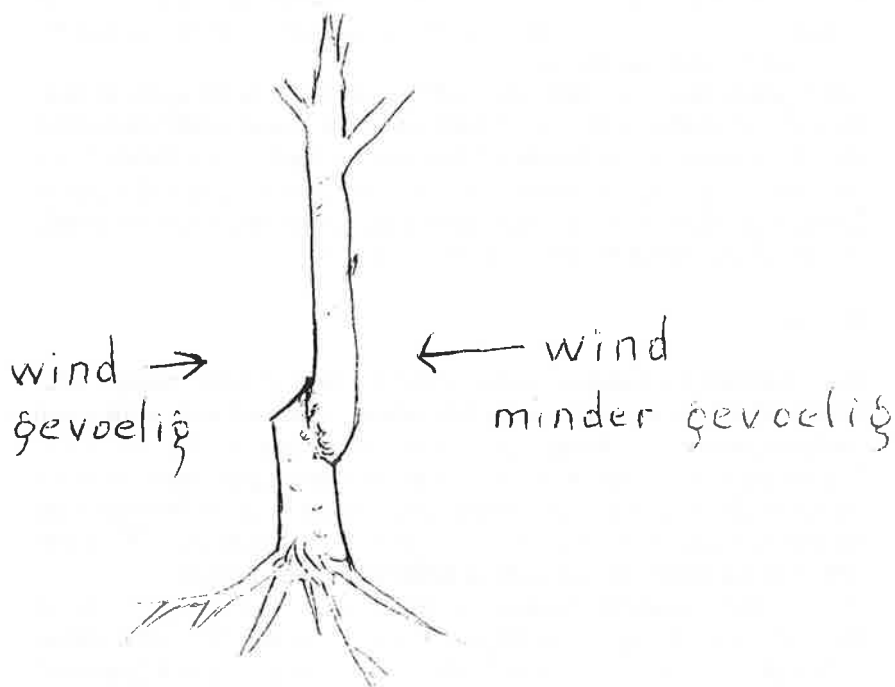
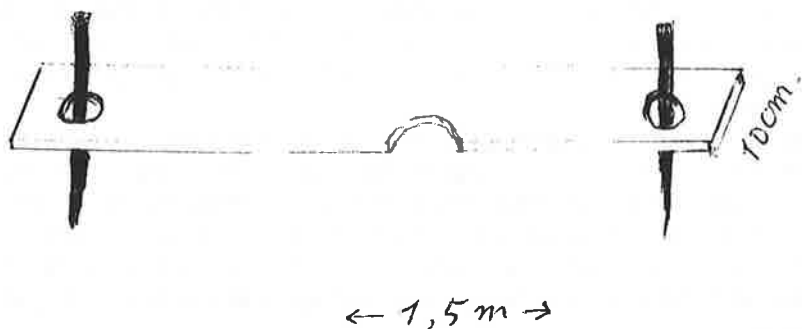

Fig. 1. Boven : een plantlat, met de positie van de twee stokjes.
Onder : plantpositie van een ent t.o.v. de windrichting.

5) Perzik

Raskeuze bepalen we hier volgens tijdstip van rijp worden, voor oogstspreading. Bestuiving meestal voldoende als de nachtvorst geen parten speelt.

Worden geënt op zaailing of pruimenonderstammen. Er zijn ook rassen die door zaad kunnen vermeerderd worden en dezelfde vruchten geven als de ouderplant, vooral late rassen.

Ook niet geschikt tussen appels en peren. Kan wel zoals noordkriek tegen muur, of in de siertuin.

Wordt minder groot dan kers en pruim, maar levensduur is niet zo lang, zeker niet hier bij ons in de beide Vlaanderen waar de groei te lang aanhoudt en meer dient gesnoeid te worden dan bv. in de Kempen.

6) Moerbei

Waarom niet eens een moerbeiboom planten voor de lekkere vruchten, in de siertuin of als alleenstaande plant in het gazon.

Draag zorg dat het *Morus alba* is met grote vruchten en niet *Morus nigra* die kleine vruchten draagt. Beide soorten kunnen in de Plantentuin worden bekeken ... en geproefd! Als struik op te kweken, zodat er een net kan over gespannen worden. Na enkele jaren dient er flink gesnoeid om de groei binnen de perken te houden, wat dan aanleiding kan geven tot 1 jaar minder vruchten. Of u dan ook zijderupsen kweekt, dat laat ik aan uw beslissing over.

Het planten zelf

In de veronderstelling dat de bodem voldoende vruchtbaar is, en waar fruitbomen geplant worden zeer diep (2 spadesteken) is omgespit, dient op het volgende gelet :

Om bij vrije beplanting de plaats in de plantput goed te kunnen bepalen, maakt men gebruik van een plantlat. Dit is een lat van $\pm$ 1,5 m lang en ongeveer 7-10 cm breed, in het midden voorzien van een uitholling en op de uiteinden gaten om een stokje door te steken (zie figuur 1).

Eenmaal de plaats aangeduid, legt men de lat met de uitholling op die plaats en op de uiteinden twee stokjes in de grond. Dan kan men de lat wegnemen maar de stokjes laten staan, de put graven, vervolgens de lat terug over de stokjes leggen en men heeft weer de juiste plaats waar de boom moet komen en tevens ook de juiste hoogte van de bouwlaag wat van belang is om plantdiepte te bepalen.

De plantput gaan we groot genoeg maken, zodat de wortels goed horizontaal kunnen uitgespreid worden, ook diep genoeg maar niet te diep omdat er daarna verzakking kan optreden. Wordt er aan steunpalen geplant, dan worden deze ook in de plantput vastgezet om zeker te zijn later geen wortels te beschadigen. Steunpaal altijd aan de kant vanwaar de meeste wind komt.

Vervolgens wordt de plant ter hand genomen, eventueel moet u gekneusde wortels wegsnijden. De jonge boom wordt zó in de put geplaatst dat de entplaats (zie figuur 2) gericht is naar de plaats vanwaar de meeste wind komt. Anders is dat een gevoelige plaats om af te breken de eerste jaren, vast minder belangrijk als er steunpalen gebruikt worden. Ook de plantdiepte is van groot belang. Dit moet zo zijn dat de entplaats steeds boven de bouwlaag blijft, liefst 10 cm daarboven. Plant men te diep dan worden hier wortels gevormd, gaat de invloed van de onderstam weg, krijgen we wildgroei en minder vruchtbaarheid. Dit is een fout die nog al eens voorkomt bij liefhebbers.

Tussen de wortels wordt best wat verteerde mest of goede kompost gestrooid en even met de plant geschud. Daarna kan men de put vullen en aandrukken. Minder in zware grond, maar met de voet goed aanstampen in lichtere grond en vooral aan de buitenkant van de put. Daarna vastbinden, maar op zo'n manier, dat de hele plant kan meezakken wanneer de grond wat inzakt.

Vergeet niet dat vooral appels op zwakke onderstam altijd steun nodig hebben, hetzij met draad of met steunpaal.

Het beste tijdstip om te planten is in november !, dit kan bijna een jaar voorsprong geven vergeleken met een lenteplanting bij droog weer.

Tot slot...

Misschien komen er bij het planten van fruitbomen meer vragen naar voor dan u gedacht had. Een echte liefhebber laat zich niet afschrikken en vindt hierboven wel enkele antwoorden op sommige vragen.

Blikvangers in de Plantentuin

In deze rubriek worden de vermoedelijke blikvangers voor de komende maanden opgenomen. "Vermoedelijke", omdat de bloei en andere fenomenen zich elk jaar onvermijdelijk wel wat anders manifesteren. Met name de blikvangers van 1993 zijn hier weergegeven.

In de Plantentuin zelf (op het informatiebord !) worden de werkelijke blikvangers maand per maand op een genummerde lijst gezet, met aanduiding op een grondplan van hun respectievelijke ligging (en die lijsten kunnen behoorlijk verschillen van wat u hier kan lezen).

Daarom : kom ze hier bekijken !

September (1993 !)

Systematiek België

Boekweit Fagopyrum esculentum (Duizendknoopfamilie)

Mooie rode stengels met elegante, zittende bladeren. Na de bloei van de fraaie witte bloemetjes ontwikkelen zich de gevleugelde vruchtjes, waarin één enkel zaad : de bekende (driekantige) boekweitkorrel.

Grote Teunisbloem Oenothera erythrosepala

(Teunisbloemfam.)

De kelkblaadjes verkleven twee aan twee, en zijn teruggeslagen tijdens de bloei. Let even op de grote helmknoppen, stijl, en ook samenklevende stempellobben.

Middellandse Zee-hoekje

Kiwiplant Actinidia chinensis (Straalstempelfamilie)

De bekende vruchten uit de winkel hier op de plaats van origine, aan de liaan.

Medicinaal

Lobelia *Lobelia inflata* (Lobeliafamilie)

Een wat minder gekende Lobelia-soort, met prachtige bloemen. Merkwaardig bij Lobelia is de gekromde stijl, omgeven door de buisvormig verkleefde helmknoppen. Bij deze grote bloemen goed zichtbaar !

Doornappel *Datura stramonium* (Nachtschadefamilie)

Bij licht wrijven over het blad kan u de opvallende geur waarnemen. De grote bloemen gaan pas 's avonds open, en worden bestoven door nachtvlinders met een lange roltong. De vruchten verklaren de naam van de plant.

Klokwinde *Cobaea scandens* (Vlambloemfamilie)

De bloem verandert uitgesproken van kleur en van geur. Gaat u even kijken (en ruiken) ! In het bleke stadium benadert de geur die van zurende melk (of zoiets)...

Oxydendrum *arboreum* (Heidekruidfamilie)

Prachtig rood verkleurend blad : opvallende herfsttinten.

Blauwe Passiebloem *Passiflora caerulea* (Passiebloemfam.)

Bijzonder opvallend gebouwde bloemen, met een sterk ontwikkelde bijkroon (zwart - wit - blauw), en de meeldraden en stamper op een steeltje. Deze soort kan onze winters overleven ! Bloeit alleen op zonnige dagen, als ze zin heeft...

Gemzehoorn *Proboscidea louisianica* (Gemzehoornfamilie)

De naam van de plant kan u wat vreemd lijken, maar wacht even tot de vruchten verschijnen en rijpen !

Hibiscus *Hibiscus moscheutos* (Kaasjeskruidfamilie)

Rose bloemkroon van bijna 20 cm diameter. Let even op de duidelijke bijkelk !

Goudscherm *Bupleurum fruticosum* (Schermbloemigen)

Een eerder ongewone soort Schermbloemige, door de bladeren (enkelvoudig, gaafrandig, leerachtig) en de levensvorm (struikvormig), maar het bloemgestel (een scherm van schermpjes) toont het ware gelaat van deze verleider.

Trompetklimmer *Campsis radicans* (Trompetbloemfamilie)

De kroon van deze bloemen gaat van oranje (jong, nog niet geopend) naar rood. Let even op de dik-vlezige kelk, die vaak door mieren wordt bezocht : aan de top bevinden zich talrijke kratervormige kliertjes die wellicht een zoet snoepje afscheiden !

Pronkwinde *Ipomoea purpurea* (Windefamilie)

Jonge bloemen houden hun kroon prachtig spiralig opgerold ! Open bloemen zal u alleen 's morgens (vandaar haar Engelse naam morning-glory) of later bij niet te felle zon aantreffen, maar vaak zien we slechts de vreemd ingerolde kroon.

Karmozijnbes *Phytolacca esculenta* (Karmozijnbesfamilie)

De jonge, groene vruchten worden tijdens het rijpen sterk sappig en verkleuren naar donker paars. De laagste bloemen rijpen echter niet! Verklaring ?

Kansenboom *Clerodendrum trichotomum* (IJzerhardfamilie)

Talrijke bloemen in een tuil verenigd, met vreemd gekleurde kelk en kroon. De uitstekende helmraden met violette helmknoppen worden door insecten als landingsplaats gebruikt.

Hebe *Hebe ochracea* (Helmkruidfamilie)

Laag, sterk vertakt, opvallend goudkleurig struikje. Lijkt bijzonder goed op een dwergkonifeer...

Vleugeltjesbloem *Polygala myrtifolia* (Vleugeltjesbloemfam.)

Dwergstruikje met juweeltjes van bloemen ! De twee grote, fel gekleurde blaadjes zijn (kroonbladachtige) kelkblaadjes, de echte kroon is klein en amper gekleurd.

Duivelswandelstok *Aralia elata* (Klimopfamilie)

Deze struik is nu uitgebloeid, de bladeren beginnen reeds roodbruin te verkleuren, de vruchtjes zijn in diverse stadia van rijping, met bijhorende kleurschakeringen.

Cassia marilandica (Christusdoornfamilie)

Bloeit nu mooi, met gele kroon en fel afstekende chocoladekleurige helmraden ! Ook de pluimvormig behaarde stempel is merkwaardig.

Asarina scandens (Helmkruidfamilie)

Een weinig bekende slingerplant met grote rose bloemen die doen denken aan Vingerhoedskruid. Let op de twee gele honingmerken !

Apios americana (Vlinderbloemigen)

Een laatbloeiër (letterlijk) met erg ongewone bloemen : kleur en vorm wijken sterk af van de gewone "vlinderbloemen". Deze soort bezit ondergrondse knolletjes, die eertijds werden genuttigd door de Indianen. De plant word massaal door mieren bezocht, die wellicht de nektar uit de bloemen stelen.

Rosa brunonii (Rozenfamilie)

De plant is overdadig bezet met de welbekende rozebottels (schijnvruchten). Deze bottels zijn fel rood gekleurd, maar kijkt u even naar de oranje (!) onderzijde.

Systematiek Monocotylen

Herfsttijloos Colchicum autumnale (Herfsttijloosfamilie)

Tere, paarse 'tijloze' bloemen. Lijkt op Crocus, maar hier zijn 6 meeldraden aanwezig (bij Crocus 3), en de drie stijlen zijn helemaal niet vergroeid (grotendeels vergroeid bij Crocus, met drie korte takjes bovenaan).

Late Ananashyacint Eucomis autumnalis (Hyacintfamilie)

Groengele bloemen in een lange tros, bekroond door een rozet van kleine, gekroesde bladeren

Paarse Ananashyacint Eucomis bicolor (Hyacintfamilie)

Ongewone planten uit Zuid-Afrika, met vrij brede bladeren met opvallend gekroesde rand. Boven de bloemtros bemerken we een rozet van -eveneens- gekroesde bladeren. Ook uitgebloeid (zoals nu) behouden deze planten hun fraai uitzicht.

Tuberoos Polianthes tuberosa (Agavefamilie)

Stevige witte bloemen met een bijzonder aangename geur, die precolumbiaans werden toegepast in Mexico als geurstof voor chocolade. De etherische oliën van deze soort worden ook nu nog gebruikt in de parfumindustrie.

Herfstkleuren

In deze periode beginnen de meeste bomen hun bladeren te kleuren, bij een aantal soorten vallen ze reeds af, ter voorbereiding van de winter...

Enkele planten vertonen een bijzonder mooie herfstkleur, de volgende kunnen we in het bijzonder aanraden. Nog vele andere zijn ook een bezoekje waard, maar het blijft wat moeilijk voorspelbaar...

***Japanse Kornoelje* *Cornus kousa* (Kornoeljefamilie)**

Na de verkleuring net voor de bloei, gaan nu ook in de herfst de bladeren van kleur veranderen. Een schitterend rode Japanner voor in uw tuin, met waardevolle eigenschappen in elk seizoen.

***Japanse Esdoorn* *Acer palmatum* (Esdoornfamilie)**

Rood verkleurend blad. Let even op het kleurverschil tussen zonne- en schaduwkant !

***Kardinaalsmuts* *Euonymus alatus* (Kardinaalsmutsfamilie)**

Dit struikje valt van ver op door zijn fel en diep rose verkleuring van de blaadjes. In de zon gloeit deze soort op als een brandende vlek !

Medicinale planten

***Asperge* *Asparagus officinalis* (Aspergefamilie)**

Deze plant staat dit jaar te pronken met overvloedige vruchten, donkerrode bessen, vol met zwarte zaden. Verder een botanische eigenaardigheid : de "blaadjes" zijn geen blaadjes, maar kleine, korte takjes... Voer voor morfologen !

Systematiek Dicotylen

Papiermoerbeï *Broussonetia papyrifera* (Moerbeifamilie)

De boom hangt vol bolronde schijnvruchten : de echte vruchtjes zwellen op, puilen uit als een lichtrose, vlezig tangetje dat het ene donkerrode zaad vasthoudt.

Brandwinde *Blumenbachia insignis* (Brandwindefamilie)

Een vreemde Zuidamerikaan, met prachtige bloemen, maar de hele plant zit vol brandharen. Even opletten ! De bloem is een verborgen schoonheid, met haar gedraaid vruchtbeginsel, witte holle kroonblaadjes, en rood aangelopen steriele meeldraden, die de stijl omgeven.

Dadelpruim *Diospyros lotus* (Ebbenhoutfamilie)

De sappige vruchtjes worden licht oranje-rood, en zijn bij rijpheid eetbaar en lekker (maar alleen bij rijpheid !).

Gemzehoorn *Proboscidea louisianica* (Gemzehoornfamilie)

De naam van de plant kan u wat vreemd lijken, maar wacht even tot de vruchten verschijnen en rijpen !

Caryopteris incana (IJzerhardfamilie)

Tere lichtblauwe bloemen in schijnkransen, en grijsgroene blaadjes met een gemengde citroen-boenwasgeur. Momenteel een bijzonder fraaie verschijning !

Groene Munt *Mentha spicata* (Lipbloemigen)

Hier moet u even komen kijken naar haar parasieten : een groot aantal metaalblauwe kevertjes vreten deze plant helemaal kaal. Deze beestjes zijn munthaantjes, die zich bij aanraking laten vallen en zich voor dood houden.

Asarina scandens (Helmkruidfamilie)

Een weinig bekende slingerplant met grote rose bloemen die doen denken aan Vingerhoedskruid. Let even op de twee duidelijke honingmerken, die het naderende insect naar de bron van de nectar moeten leiden !

Duivelswandelstok *Aralia elata* (Klimopfamilie)

Deze struik is nu uitgebloeid, de roodverkleurde bladeren beginnen reeds af te vallen, de vruchtjes zijn nu allemaal rijp en zwart geworden.

Vleugeltjesbloem *Polygala myrtifolia* (Vleugeltjesbloemfam.)

Dwergstruikje met juweeltjes van bloemen ! De twee grote, fel gekleurde blaadjes zijn (kroonbladachtige) kelkblaadjes, de echte kroon is veel kleiner en amper gekleurd. maar bezit centraal, onderaan een penseelvormige top : kijkt u even met een loepe !

Systematiek Monocotylen

***Herfsttijloos* *Colchicum spp.* (Herfsttijloosfamilie)**

Opzij van de perkjes in de Monocotylenverzameling bevindt zich nu een veld vol Herfsttijlozen. Een bonte verzameling van cultuurrassen, met alle tinten van wit naar diep roze (of is het paars ?)...

***Tuberoos* *Polianthes tuberosa* (Agavefamilie)**

Stevige witte bloemen met een bijzonder aangename geur, die precolumbiaans werden toegepast in Mexico als geurstof voor chokolade. Ook nu nog worden de etherische oliën van deze soort gebruikt in de parfumindustrie.

***Miscanthus spp.* (Grassenfamilie)**

In de hoek van de twee grote serres ziet u een "bos" van wuivende pluimen : twee robuuste grassoorten (géén bamboe !), met roodbruine en zilvergrijze tinten. Misschien een tip voor in een verloren hoekje van uw tuin ?

***Indisch Bloemriet* *Canna indica* (Bloemrietfamilie)**

De bloemen van deze soort zijn botanische rariteiten. De symmetrie is grotendeels verloren gegaan, de grote, gekrulde "kroonbladen" zijn geen kroonbladen, maar omgevormde steriele meeldraden, enz.

Sierborder bij de ingang van de serres

***Aster ericoides* cv. *Erlkönig* (Komposietenfamilie)**

Een van de talrijke herfstbloeiende Aster-soorten, maar deze is toch wel een bijzonder sieraad met zijn kleine, fijne, pastelkleurige bloemhoofdjes.

Bij de ingang van de tuin

***Moerascypres Taxodium distichum* (Moerascypresfamilie)**

Een van de weinige naaldbomen die hun bladeren verliezen in de herfst. Hier vallen de takjes als geheel af, samen met de intussen rood verkleurde naalden.

***Pampasgras Cortaderia selloana* (Grassenfamilie)**

De plant is tweehuizig : dit exemplaar toont vrouwelijke bloeiwijzen in losse, zilverglanzende pluimen. De soort is niet goed winterhard, en moet 's winters aan de basis worden beschermd.

Middellandse-Zeehoekje

***Kiwiplant Actinidia chinensis* (Straalstempelfamilie)**

De bekende vruchten op de plaats van origine, aan de liaan.

Systematiek België

***Wilde Liguster Ligustrum vulgare* (Olijfboomfamilie)**

Opvallend : geen enkele vogel komt de zwarte besachtige vruchten opeten. Het blijkt dat deze bitter smakende vruchten alleen door fazanten worden gelust... Ze zijn daarenboven giftig voor de mens.

Systematiek Dicotylen

***Enkianthus campanulatus* (Heidekruidfamilie)**

Pagodevormige vertakking, met fijn-elegant getande blaadjes. Blaadjes met een prachtige scharlaken-roodverkleuring. Let ook even op de andere familieleden !

***Dadelpruim Diospyros lotus* (Ebbenhoutfamilie)**

De sappige vruchtjes worden licht oranje-rood, en zijn bij rijpheid eetbaar en lekker (maar alleen bij rijpheid !).

Systematiek Dicotylen

***Callicarpa japonica* (IJzerhardfamilie)**

De bladeren en de vruchtjes vertonen een ongewone rosepaarse kleur, die erg onnatuurlijk aandoet, en eerder lijkt op die van "syntetische" snoepjes...

***Stauntonia hexaphylla* (Lardizabalaceae)**

Hoog in deze liaan ziet u een aantal koppels vruchten hangen, met een wat suggestieve vorm. De roze kleur en de slijmerige inhoud laten niet vermoeden dat deze vruchten in het Oosten als een delicatessen worden beschouwd.

***Liggende Dwergbrem Chamaecytisus supinus* (Vlinderbl.)**

Een in meerdere opzichten laatbloeier. De bloemen zijn bijzonder fraai van kleurcompositie, met hun rood aangelopen kelk en warm-gele kroon.

***Struiksikkelklaver Medicago arborea* (Vlinderbloemigen)**

De bloemen tonen een opvallend warm soort oranje, en de vruchtjes verklaren een deel van de soortnaam.

***Judasboom Cercis siliquastrum* (Christusdoornfamilie)**

Een ongewoon verschijnsel in de gematigde streken : stambloei. Nu ziet u evenwel enkel het resultaat : een massa peulen die op de wat oudere takken zitten.

***Kaimastruik Rhodotypos scandens* (Rozenfamilie)**

De vruchtjes lijken wat op sappige, opgezwollen braambessen, maar zijn helaas zo droog als wat ? Deze misleidende suggestie wordt veroorzaakt door hun glimmende oppervlak. Opmerkelijk : dit is de enige soort uit de Rozenfamilie met tegenoverstaande bladeren !

***Rozemarijn Rosmarinus officinalis* (Lipbloemigen)**

Zoals bijna elk jaar slaagt deze mediterrane soort erin om in ons koude seizoen te gaan bloeien. Heeft dit wat te maken met de korte daglengte in dit seizoen ?

Oosterse Amberboom Liquidambar orientalis

(Toverhazelaarfamilie)

Een bonte schakering van groen, geel, rood, rose, ...

Systematiek Dicotylen

***Driebladige Citrus Poncirus trifoliata* (Wijnruitfamilie)**

Een neef van de echte Citrus-soorten, en dat is te zien aan zijn vruchtjes : ze lijken op kleine appelsientjes, maar met een opvallend fluwelige schil. Voelen !

***Guldenroede Solidago sempervirens* (Komposietenfamilie)**

Een mooie Amerikaanse soort, met wat dikke leerachtige bladeren. De bloei herinnert aan die van enkele andere Amerikaanse soorten, die bij ons geregeld verwilderen.

***Gele Kamille Anthemis tinctoria* (Komposietenfamilie)**

Een elegante verschijning, met fijn verdeelde bladeren, en bloemhoofdjes die van wit over grijs naar geel van kleur veranderen.

***Gevederde Pimpernoot Staphylea pinnata* (Pimpernootfam.)**

De (afgevallen) vrucht bestaat uit twee vergroeide blazen, waarop telkens een draadvormige stijlrest; binnenin bevindt zich telkens één enkel vrij groot zaad, mooi licht bruin en glanzend bij rijpheid, goed bruikbaar als kralen. Kom deze zaden rapen !

***Zanthoxylum alatum* (Wijnruitfamilie)**

De kleine vruchtjes zijn fel roserood gekleurd, en verspreiden na kneuzing een bijzonder sterke geur. Uit elk vruchtje komt één enkel glimmend zwart zaadje te voorschijn. Let ook even op de ongewoon sterk ontwikkelde stekels !

***Kansenboom Clerodendrum trichotomum* (IJzerhardfamilie)**

De vruchten zijn vreemd blauwig (metaalblauw ?) gekleurd, en kontrasteren fel met de intussen vlezig opgezwollen roze kelk.

***Viburnum farreri* (Kamperfoelifamilie)**

Deze struik bloeit de hele winter door, zonder bladeren, maar de rose bloempjes compenseren veel door hun aangenaam zoete typische wintergeur.

Systematiek Monocotylen - border

***Iris germanica cv. Old White* (Irisfamilie)**

Een hoge Iris met grote, witte bloemen in een overvloedige herbloei.

L. HAVIK
Plantentuin

Jemeniekes, gosjemeine klonk het vanop de grond toen we neerstreken. Isabella die aardig wat Frans debiteert, of John die vloeiend Engels hauwelt, noch Kurt die stram Duits hakselt, konden een zinnige vertaling voor deze woorden bedenken. Eén ding stond vast : we waren ver, héél ver van onze eigen contreien afgedwaald.

Nochtans bleek dat we in een echte Tuin van Eden waren aanbeland. Rododendrons variërend van vlamvend rood over "deep purple" naar bedwelmend geurend saffraangele bloemen omringden ons om en alom.

Vanop de steile hoogte, waarop de paradijselijke tuin zich gevleid heeft, konden we onmogelijk in één haviksblik het panorama omvatten. Onze verbijsterde ogen tastten de horizon af, glijdend van oost over zuid, naar de Far West toe. Eindeloze vlakke vlakten spreidden zich voor ons uit.

Aan de voet van de hoge heuvelrug sloop een van zijn macht bewuste rivier voorbij. De erop dobberende kurkjes bleken sloepjes of andere binnenscheepjes te zijn. Rivier en landschap verstrengeld in mekaar... Water, weiden, en nog eens groene weiden, en blauwig water om en om. Over dit alles een zachte waas alsof het Emile Claus nog moest inspireren.

Kranig hebben we afscheid genomen van deze plek, de drang naar nieuwe avonturen was te sterk.

We hebben bij het verlaten van dit gezegend oord niet achterom durven kijken, bang dat we waren om de betovering van dit beleven te verbreken.

Zwervend door onbekend gebied hebben we oom en tante Piet ontmoet. Vanop hun balkon hebben ze ons de weg gewezen. We hebben uitbundig gewuifd. Eén heeft bijna zijn elleboog uit het verband gerukt van 't danig gestikuleren. 'k Hoop dat oom en tante net zo gelukkig waren als wij in onze huifkar.

Na heel wat perikelen werd halt gehouden midden in een woud. Waarom een reisverhaal neerpennen over wat niet neer-te-pennen is. Hier hebben eeuwen tevoren Batavieren -wat niet helemaal te verwonderen is- hun kampen opgeslagen, diep verscholen in de Veluwe. Natuur en mens zijn hier innig met elkaar verbonden. Het contrast is overweldigend. Buiten : scheppingsdrang van de natuur, binnen : de verbluffende creativiteit van Homo sapiens sapiens. Inkt en inspiratie schieten hier te kort om dit samengaan te verwoorden. Men moet het gewoon ondergaan, beleven.

Op een bordje stond "fietsen". Die fietsen, gratis ter beschikking met 800 stuks, bleken echte velo's te zijn, met guidons, janten, rayons, en freins, maar nen dérailleur mankeerdege. Enkelen zijn op zo'n tuig gesprongen en hebben zich wild het apenzuur uit de leden geduwd om toch maar zoveel mogelijk in één wijdse blik van dit grootse natuurgebied op te vangen en voor altijd in het broze geheugen te griffen.

Anderen, het echte voetvolk, hebben uren gedooeld doorheen de uitgestrekte wouden, marcherend over geheimzinnig kronkelende bospaden, het onbekende tegemoet. Eén beweerde later dat hij op een gegeven moment op een plaats had gestaan waar "la main de l' homme n' avait jamais mis le pied".

Eén enkele eenling is in mekaar gezakt bij het ruiken van het raadselachtige aroma van de magische balsempopulier. Net toen we op het punt stonden mond aan mond beademing te appliceren, kwam ze weer bij. Spijtig... 't Was een schoon madammeke.

Al deze moedige trappers en woudlopers, overigens stuk voor stuk kranige mannen en vrouwen, hebben uren van intens geluk gekend in dit maagdelijke Eden.

Uiteindelijk bleken de geleverde fysische inspanningen voor noppes te zijn geweest, want de lange mooie lentenamiddag werd afgesloten met een uitgebreide sightseeing rondrit, kriskras dwars doorheen en rondom het immense domein.

We zijn, zoals meer voorkomt, het hart vol weemoed derwertsover teruggekeerd. In de zacht deinende kar kampten velen met vadertje slaap. Eén sliep de slaap der rechtvaardigen, diep verzonken in de armen van een wondermooie Morphee.

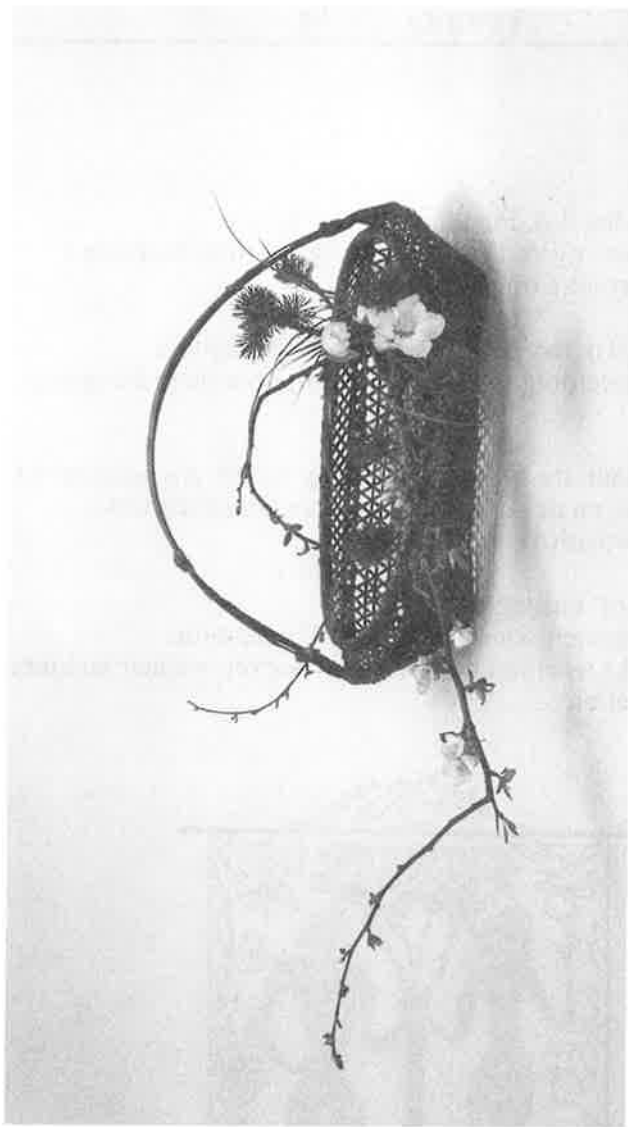
Dag fijne dag, bedankt voor het mooie weer.

Ha ja, niet vergeten Gilberte, Gilberte, ja ... droom.

De deelnemers aan de Ikebana lessen, met uiterst rechts de
lesgever Mevr. Godelieve Van den Heuvel.

Een van de werkstukken, vervaardigd tijdens de Ikebana lessen. Demonstraties zal u kunnen meemaken tijdens de Gentse Feesten, in de Plantentuin. Voor meer informatie, bel naar Gilberte Comhaire (09 - 222 81 87).

September

Zaterdag & zondag 3-4, Plantentuin, van 9-16 u
Plantenmeeting & Plantenkeuring. **Gratis toegang !**
Meer informatie op p. 47.

Zondag 4, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.

Zondag 18
Uitstap naar de Domus Romana en de Archeosite van
Aubechies, en de scheepslift(en) van Bracquegnies.
Meer informatie op p. 42.

Woensdag 28 (tot dinsdag 4 oktober) :
Paddestoelentoonstelling in de Plantentuin.
Dit jaarlijks weerkerend fenomeen hoeven we hier niet meer
voor te stellen ...

Agenda 1994

Oktober

Zondag 2, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.

Zaterdag 8, 9.30 - 12 u :
Kreatief met pompoenen en kalebassen, o.l.v. Mevr. Van den Heuvel.
Meer informatie en *inschrijving* op p. 45.

November

Zondag 6, om 10 u, aan de ingang van de Plantentuin :
Gratis rondleiding in de Plantentuin, door de gidsengroep.

Zaterdag 19, 9 - 12 u :
Kransen met droog materiaal, o.l.v. Gilberte Comhaire.
Meer informatie en *inschrijving* op p. 46.

December

Zaterdag & zondag 3-4, Plantentuin, van 9-16 u
Plantenmeeting & Plantenkeuring. *Gratis toegang !*
Meer informatie op p. 47.

Zaterdag 11
Om 15 u, Plantentuin : Algemene Ledenvergadering !

Opruimers in actie, op zaterdag 12 maart 1994, met op het voorplan de Grote Organisator en Het Leidend Licht : Ferdinand Cobbaut.

Prof. P. VAN DER VEKEN
Plantentuin

Inleiding

De kennis die wij in de Westerse wereld hebben van planten en zwammen is moeizaam vergaard en opgebouwd gedurende duizenden jaren. De aanloop vooral verliep zeer traag en er waren langdurige perioden van geringe vooruitgang, bv. de Middeleeuwen.

De Renaissance-periode bracht een doorbraak, en vanaf de 19de eeuw groeit de wetenschap steeds sneller, zodat men nu van een kennisexplosie spreekt, die mede te danken is aan een voorheen nooit gekend aantal wetenschapsbeoefenaars.

Het Vlaams trio Lobelius-Dodonaeus-Clusius verrichte pionierswerk via de door de beroemde Plantin-Moretus uitgeverij te Antwerpen uitgebrachte Kruidboeken, waarin ook de zwammen een (beperkte) plaats kregen.

Clusius, door meerdere geschiedschrijvers omschreven als "de eerste mycoloog", produceerde de eerste regionale monografie over zwammen (van Pannonië, Hongarije).

In 1675 komt dan het eerste volledig aan Fungi gewijd boek uit, het *Theatrum Fungorum oft Het Tooneel der Campernoelien* van Van Sterbeeck, met als belangrijke innovatie het gebruik van de kopergravure.

De "Botanica in de Zuidelijke Nederlanden"-tentoonstelling in het Plantin-Moretus-museum te Antwerpen (13 maart - 13 juni 1993) en de daarbij horende kataloog (150 p.) vormen een rijke bron van informatie over deze periode, waarin de plantkunde zich geleidelijk losmaakte van de geneeskunde. Ook komt men vlug tot de vaststelling dat de kennis van de fungi achterop is gebleven t.o.v. die van de gewone planten.

Fungi ghenacnt van Campernoellen. In Franchois/Champignons oft Potirons.
 In Italiaenscl/Fonghi. In Spaenscl/Hongos, Cyllhetquas, en Cogomelos.
 In Hocheduytscl. Schwämme. In Grieks/Myces.

Gemeen platte ofe rondachtighe verheuen Camper.
 noelle diene eet. In Lat. Fungi vulgatissimi escusculi.

De Campernoellen oft Fungi sijn eenighe
 wuvasfinghen ende spengicachtighe gheswillen/
 de welke haeren eorsprong hebben wt ouervloes-
 dighe vochticheydt van d'aerde versch ghemeest/oft
 deor vetlich nat / peerde / keeyen ende ander mist/
 of: rot stroy / hout ende diecgheijcke . Sy co-
 men oock veerts wt de vochticheydt vande wortele
 van somnighe cruyden ende boomcn/ghelijck den
 Orobanche ende Hypocistis doen / als wy corts
 bevijsen sullen.

Gemeen platte oft wat verheuen Cam-
 pernoellen dienen eet.

De gemeenste dienen ouer al eet sijn ghes-
 noch beken / hebbende v'leesch heel wit als sy
 verscl sijn/van onder claer roode: ondt zijnde / sijn
 seigelijck om eten / en crijghen stercken reucke en
 worden bruyn. Die sietse naer datmense van bos-
 ten gepelt heeft/ en men stoofse daer naer met bo-
 ter oft olie/ verijns oft azijn : ende met peper geten
 en sijn niet hinderlijck . En worden ghenonden in
 vochtige lenen ende herfde in sandachtich nieu-
 ghemeest land/ ende oock op vochtighe mesthoop/
 waer dat sy enghesender sijn.

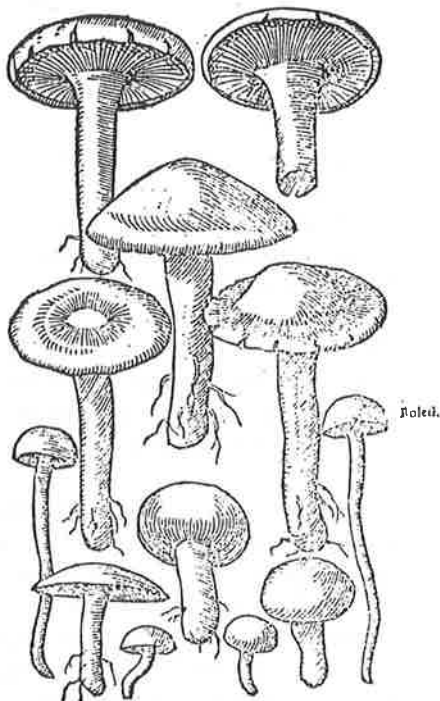

Fig. 1. Facsimile van de onderste helft van p. 305 uit Lobelius' Kruidtboek (1581) (deel 2). Let op de term "Boleti" aan de rechterkant.

Mathias De l'Obel, Lobelius
(Rijssel 1538 - Londen 1616)

Van het bovenvermeld trio bespreken we eerst Lobelius met zijn Latijnse *Plantarum seu stirpium historia* (1576) en het Vlaamse *Kruydtboeck* (1581), omdat hij als eerste van de drie de fungi behandelt.

Over de aard, ontwikkeling en verscheidenheid van de fungi lezen we in het *Kruydtboeck*, 2de deel, p. 305 :

" De Campernoellen oft Fungi sijn eenighe iutwassinghen ende spongieachtige gheswillen / de welcke haeren oorspronck hebben iut overvloedighe vochticheydt van d'aerde versch ghemest of door rottich nat / peerde / koeyen ende ander mist / oft rot stroy / hout ende dierghelijcke. En comen oock voorts iut de vochticheydt vande wortele van sommighe cruyden ende boomen / ghelijck den Orobanche ende Hypocistus doen / als wij corts bewijsen sullen. "

Het is duidelijk dat iedere reële kennis van de aard, bouw en voortplanting van de zwammen nog ontbreekt : Fungi ontstaan dus blijkbaar "vanzelf" (generatio spontanea). En ook al schrijft G. della Porta in 1588 dat hij "zaadjes" van fungi had verzameld, dan duurt het nog tot M. Malpighi (1679) en P. Micheli (1729) eer dit aanvaard en veralgemeend werd; pas in 1788 voert J. Hedwig de nu algemene term "spore" in en in 1808 maakt L.C. Richard het verschil tussen spore en zaad duidelijk. Het zijn niet alleen "de molens van de administratie" die traag malen...

Lobelius steunt als geneeskundige nog sterk op de "klassieke" geschriften van Dioscorides en Galenus en aanvaardt Dioscorides' indeling (p. 310) :

" Diosc. maeckt twee soorten van Campernoellen segghende dan de sommighe sijn eetbaar / ende de andere sorgelijck ende doodelijck. Sij groeyen fenijnich door diversche oorsaecken / te weten als sij wassen op eenighe plaetsen daar eenighe beroest ijzer naghel is oft eeniche rot cleedt / oft ist datse iut comen bij eenich slanghen hol / oft bij eenighen boom die natuerlijck hinderbaer vruchten draecht. "

Lobelius behandelt als eerste soort de "Ghemeyn platte of wat verheven Campernoellen die men eet". In de beschrijving lezen we dat ze vers van onder helderrood zijn en bij het ouder worden

bruin kleuren. Dat zou passen voor *Agaricus*, de gewone champignon; maar de bijgaande plaat lijkt er nauwelijks op ! Dat de naam "boleti" er naast staat is wel begrijpelijk, want in die tijd betekende "boleet" eetbare paddestoel ! (zie ook Paulet 1793(2): 3-4).

De afbeeldingen van fungi in de Kruidboeken werden gedrukt met houtsneden, die slechts een vrij grove weergave in zwart-wit konden brengen van de tekening of aquarel waarvan vertrokken werd.

Een belangrijke verzameling van dergelijke aan Peeter vander Borch (1535/40 - 1608) toegeschreven illustraties zijn bewaard gebleven, en bevinden zich in de verzameling *Libri picturati* (vroeger in de Preussische Staatsbibliotheek te Berlijn, na de Tweede Wereldoorlog beland in de Jagiellonska Bibliotheek te Krakow).

Ze zouden onder toezicht van Clusius vooral, maar ook van Dodonaeus en Lobelius uitgevoerd zijn (Künkele 1991: 11). Ook de houtblokken, die gesneden werden naar de vereenvoudigde figuren zijn nog bewaard gebleven.

Plantin beschikte al in 1573 over een grote verzameling houtsneden die meestal in verschillende publikaties gebruikt werden. Bijvoorbeeld de hier afgebeelde "boleti"-figuur treft men aan bij Lobelius (1581, 1591), Dodonaeus (1583, 1608, 1618, 1644) en Clusius (1601). Deze houtblokken-verzameling is een van de schatten van het Plantin-Moretus-museum.

Lobelius beeldt niet meer dan een dozijn soorten fungi af in zijn *Kruidtboeck*. Als "Ghemeyne fenijnighe oft doodtlijke Campernoellen diversche soorten" behandelt hij dan (p. 306) *Coprinus* cfr. *micaceus*, twee soorten *Psathyrella*, Franjehoeden en (?) *Macrolepiota rhacodes*, Knolparasolzwam.

De beschrijvingen misten elke techniciteit, maar de identificaties konden dankzij de hogervermelde aquarellen-verzameling door Künkele worden bevestigd. Het is zonder meer duidelijk dat Lobelius teveel fungi als verdacht of giftig (fenijnigh) beschouwde, o.a. omdat ze op een "slechte plaats" groeiden.

De door hem gebruikte namen bestonden uit veel woorden, bv. voor *Coprinus micaceus*, de Glimmerinktzwam : "Cleyne lanckworpighe fenijnighe Campernoellen ghelijck hoykens" (hoedjes). Zulke nomenclatuur is natuurlijk onmogelijk.

Dodonaeus begon reeds sommige van die namen in te korten tot 2 woorden; die tendens zou geleidelijk veld winnen (Bauhinius !) en door Linnaeus (1753) veralgemeend worden tot de nu nog gebruikte binaire naamgeving.

Lobelius heeft het verder nog over

- "Boom Campernoellen en Judas-ooren",
- "Campernoellen de honich-raten ghelijckende" (Morieljes !),
- "Fungi ghelijckende de Mannelickheydt Phallus Adrani Junij" (Duinstinkzwam),
- "Bult of Bovist"
- en tenslotte "Tubera en Herts Swammen" (*Tuber*, Truffel en *Elaphomyces*, Hertetruffel).

Deze Vlaamse tekst van Lobelius van 8 blz. werd later door Clusius wat ingekort, in het Latijn vertaald, en met de figuren opgenomen in zijn verzameld werk *Rariorum plantarum historia* (1601: 292-295).

Volgens Ainsworth (1973: 43) gebeurde dit op verzoek van de uitgever.

Wegener (1936: 375) schrijft "Für den Bilderaustausch mit Lobelius finden sich in den Briefen des Clusius Belege".

Künkele (1991: 11) stelt echter dat Clusius zich bitter beklaagd heeft over misbruik van "zijn figuren" door Lobelius voor het *Kruidtboek*.

Clusius heeft zeker veel tekeningen en aquarellen persoonlijk laten maken, maar veel houtblokken werden gesneden onder toezicht van de drie auteurs en betaald door de uitgever Plantin.

Volgens H. Wille (1993: 112) gebruikte Plantin ook voor de publikatie van Dodonaeus' *Purgantium* (1574) 39 houtblokken vervaardigd in 1568-69 voor Clusius' *Rariorum aliquot stirpium per Hispanias observatarum historia*, dat pas in 1576 verscheen.

De uitgever wilde intussen zijn investering in figuren zo dikwijls mogelijk doen renderen en dat zal zo ook wel voor de illustratie van Lobelius' *Kruidtboek* gegaan zijn.

Paulet (1793(1): 50) schrijft lovend over het trio en Lobelius in het bijzonder :

Van Agaricus.

Gedaente.

Bij de Boom. Campernoellien soude het Agaricum oock mogen gherekent ende ghesete worden. Want dat is een witte Campernoelle niet sonder reuck van maersfel ende stoffe sijdelker oft booser dan de voorgaende soopen.

Agaricus oft Agaricmy.

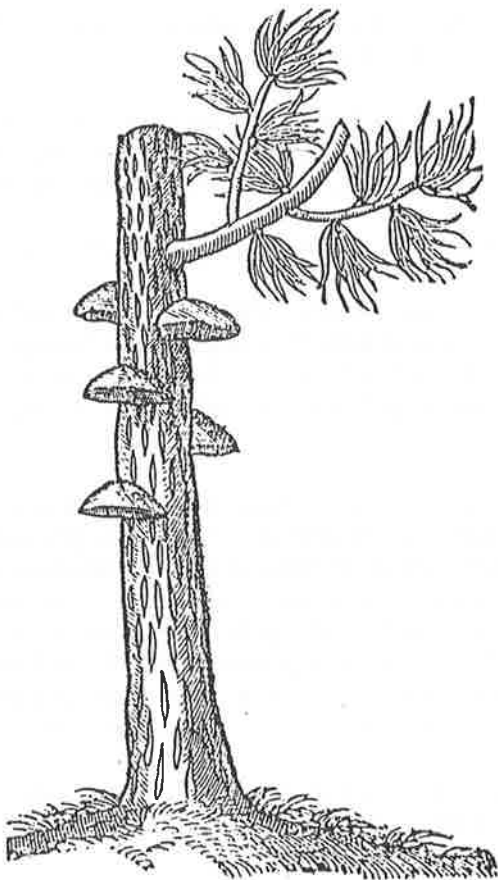

Fig. 2. De bron van "Agaricum" (*Laricifomes officinalis*) uit Dodonaeus' Cruydtboeck (ed. 1618 : 858).

"... Dodonée, Lobel & l'Ecluse, contemporains et amis, se distinguèrent sur-tout par leurs travaux dans la partie des champignons. Leur libraire commun ¹, Jean Loë, d'Anvers, fournissoit à chacun les gravures nécessaires leurs écrits, & bien souvent les mêmes. Cette identité de figures forme un obstacle, quelquefois invincible, pour connaître le véritable auteur de la découverte de certaines plantes. Il paroît cependant que Lobel est celui qui eut le plus part à celle des champignons. "

Lütjeharms (1933: 96) daarentegen vindt Lobelius "voor ons van minder belang". Ainsworth in zijn *Introduction to the history of Mycology* (1976: 38) vindt dat de afbeeldingen bij Lobelius "show a great advance" ten opzichte van vroegere kruidboeken en ook (op. cit.: 243) dat "it was l'Obel in his *Kruydtboeck* of 1581 who first treated fungi as a single group" daar waar Mattioli (1560) truffels, *Agaricum* (een bepaald paddestoelenextract uit een soort van het geslacht *Laricifomes*) en Fungi (in de betekenis van Plaatjeszwammen) ver van elkaar gescheiden besprak.

Rembert Dodoens, Dodonaeus (Mechelen 1517 - Leiden 1585)

Dodoens was in de eerste plaats geneesheer en hij beoefende de plantkunde als een hulpwetenschap, zoals toen gebruikelijk was bij geneesheren. Door zijn talrijke en wijd verspreide publikaties heeft hij echter mede de plantkunde ontvoogd.

In zijn beroemd *Cruydeboeck* (1554) noch in de 2de editie daarvan (1563) worden de fungi besproken.

Twee jaar na het verschijnen van Lobelius' *Kruydtboeck* (1581) komt bij Plantin Dodoens' hoofdwerk uit : *Stirpium historiae pemptades sex sive libri XXX* (1583). In de 3de Pemptade worden de varens, mossen, wieren en fungi behandeld. Slechts 5 bladzijden (474-478) worden aan de fungi gewijd, met 5 figuren van de 11 die we al bij Lobelius aantreffen, plus een nieuwe van "*Agaricus*", die het genezende "*Agaricum*" leverde (*Laricifomes officinalis*). De tekst is wel wat zakelijker dan die van Lobelius.

¹ Hier zit Paulet fout : de gemeenschappelijke uitgever voor veel werken van het trio was Plantin. Van der Loe bezorgde evenwel de 1ste en 2de editie van Dodoens' *Cruydtboeck* (1554, 1563).

Dodonaeus die in december 1582 professor werd in de medicijnen te Leiden bereidde nog nieuwe edities voor maar overleed al in 1585.

De 3de editie van het *Cruydt-Boeck* verscheen "Tot Leyden, In de Plantijnsche Druckerye van François van Ravelinge, 1608". In het XVe Boeck, pp. 853-860 krijgen we een oorspronkelijke, overzichtelijke, in Capittels ingedeelde tekst waarin dezelfde fungi behandeld worden, met dezelfde illustraties die we al bij Lobelius 1581, Dodonaeus 1583 en Clusius 1601 aantreffen; bij elk Capittel is er een "Bijvoegsel", waarin teksten van Clusius en Lobelius gecommenterieerd worden.

Er komen nadien nog twee edities van het *Cruydtboek*. Die van 1618 neemt, voor wat de fungi betreft woordelijk de tekst van 1608 over; die van 1644 is weer wat aangevuld o.a. met een goede figuur van *Clathrus*, de Traliestinkzwam, overgenomen uit het werk van Clusius.

Dodonaeus heeft in 't algemeen de planten meer thematisch behandeld en gerangschikt dan zijn voorgangers, maar zonder dat van een natuurlijke systematiek, zoals we die nu kennen, sprake kan zijn.

Zijn persoonlijke bijdrage tot de mycologie moge dan beperkt zijn, maar de tekst van 1608 (=1618) is de beste Nederlandstalige tekst die in die tijd beschikbaar was.

Charles De l'Escluse , Clusius (Atrecht 1526 - Leiden 1609)

Carolus Clusius, de beroemdste van dat trio van Zuid-Nederlandse Renaissance-plantkundigen, studeerde Rechten in Leuven, Theologie in Marburg en Geneeskunde te Wittenberg, Montpellier en Parijs. Hij reisde en verbleef veel in het buitenland, maar van 1565-73 leefde hij in Vlaanderen en had regelmatig contacten met Dodonaeus en Plantin.

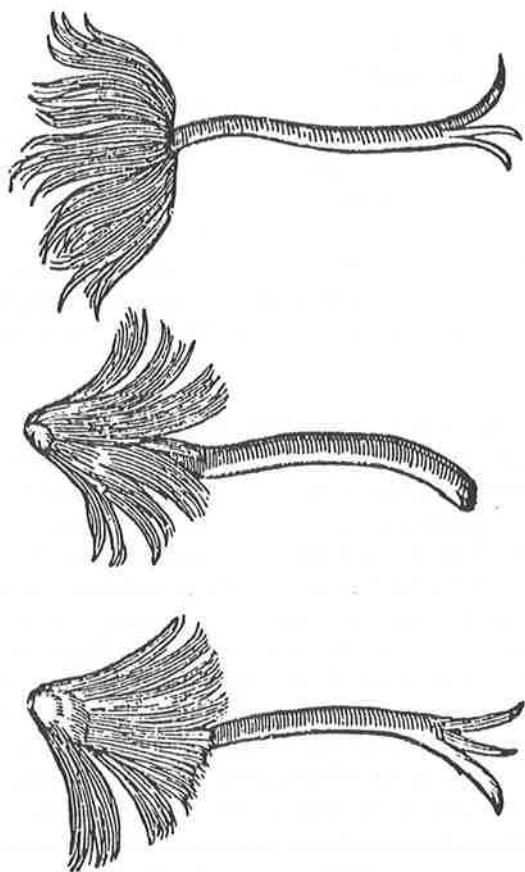
Clusius had al in 1557 een vertaling in het Frans gemaakt van Dodonaeus' *Cruijde-Boeck*, vertaling die dan weer aan Henry Lyte toeliet van in 1578 een Engelse vertaling uit te brengen in Londen.

Clusius bestudeerde persoonlijk de fungi in onze streken en liet er een aantal aquarelleren door Peeter vander Borch; en er werden houtblokken gesneden naar deze aquarellen voor Plantin.

In zijn Oostenrijkse periode (1573-87) is Clusius in Wenen drie jaar "prefect van de keizerlijke kruidtuin", produceert hij een Oostenrijkse flora en maakt studie van de fungi van Pannonië (Hongarije). Ook hier laat hij fungi aquarelleren, door zijn neef *Essaye le Gillon*, en dit plaatwerk *Codex Clusii* wordt nu bewaard in de Universiteitsbibliotheek te Leiden. Het was bestemd om de eerste mycologische regionale monografie *Fungorum in Pannoniis observatorum brevis historia* te illustreren. Deze studie verscheen echter pas in 1601 bij Plantin, in het eerste deel van Clusius verzamelde werken *Rariorum plantarum Historia*.

In voorvermelde beroemde regionale monografie van 25 blz. worden in het Latijn 105 species beschreven waarvan 31 geïllustreerd met houtsneden. De rangschikking van die soorten is nog duidelijk "Pliniaans" d.w.z. er worden twee groepen onderscheiden, de "Fungi esculenti", 46 eetbare, en de "Fungi noxii et perniciosi", 59 schadelijke en giftige soorten. Binnen de twee groepen erkent Clusius genera -wat een gunstige innovatie is- en daarin nummert hij dan de soorten. De beschrijvingen zijn nauwkeuriger dan die van Lobelius en Dodonaeus. De houtsneden tonen meestal boven- en onderzijde van de paddestoel, wat ook een belangrijk winstpunt betekent. Toch zijn deze figuren geen grote hulp gebleken bij de identificatie van de beschreven soorten, omdat ze niet te best van kwaliteit zijn en vooral omdat ze niet zo best met de beschrijvingen overeenstemmen. De uitleg hiervoor is dat de houtsneden niet gemaakt zijn naar de *Codex Clusii*, omdat die zoek geraakt was in de drukkerij Plantin-Moretus, zodat Clusius een "Ersatzillustrierung" (Künkele 1991:11) liet maken voor zijn Pannonische monografie.

Frans Van Sterbeeck kreeg in 1672 de *Codex Clusii* te leen van Prof. Syen van Leiden en benutte hem voor zijn *Theatrum Fungorum* (1675) waarin hij talrijke figuren uit de *Codex Clusii* publiceerde (meestal met referentie). Pas in 1679 verwierf de Universiteitsbibliotheek van Leiden de *Codex Clusii*, door aankoop uit een nalatenschap.

Tertiae corpus, ejusdem cum superiore magnitudinis, valde laceris est oris, & quodammodo in lacinias divisum, rufi interdum coloris supernè, fuliginosis strijs notatū infernè : nunquam autem albi coloris fuligine infecti supernè, & nigris strijs exaratum infernè : aliquando etiam infernâ & supinâ parte adeò inversâ & reflexâ, furrectisque lacinijs. ut florem aliquem exprimere vel mentiri videatur.

111.

Fig. 3. Facsimile uit Clusius' Fungorum in Pannoniis observatum brevis historia (1601), met afbeelding en beschrijving van een (oude) Glimmerinktzwam (*Coprinus micaceus*).

In 1900 werd de *Codex Clusii* met zijn kleurplaten door de Hongaar G. Istvanfii uitgegeven; tegelijk werden Clusius' werk en dat van Van Sterbeeck grondig geconfronteerd, waarbij Clusius dan als dé grondlegger van de makromycologie werd bestempeld en Van Sterbeeck tot compiler werd gedegradeerd. De belangrijkste biograaf van Clusius, F. Hunger (1927) sloot zich bij deze visie aan. Clusius moge dan de beste plantkundige van zijn tijd geweest zijn en de belangrijkste van het trio Lobelius-Dodonaeus-Clusius, hij heeft zich toch maar korte tijd bezig gehouden met Fungi; en men wordt geen ervaren mycoloog op enkele jaren tijd.

Het wil ons dan ook voorkomen dat de echte grondleggers van de mycologie pas in de 19de eeuw aantreden : C. Persoon, E. Fries, A. De Bary...

In 1983 verschijnt een nieuwe uitgave van de *Clusius Codex* (Aumüller & Jeanplong 1983) met studies over verschillende aspecten van het werk en een nieuwe identificatielijst van de soorten door G. Bohus. De weergave van de kleurplaten lijkt ons minder goed dan die van Istvanffi's uitgave. Wij danken Dr. C. Bas van het Rijksherbarium Leiden die op onze vraag de twee facsimile's vergeleken heeft met de originele *Codex Clusii*. Naar zijn mening was Istvanffi's versie wat te donker, maar Aumüller's versie is te bleek en te rood uitgevallen; hij geeft de voorkeur aan Istvanffi's plaatwerk.

Franciscus Van Sterbeeck

(Antwerpen 1630 - Antwerpen 1693)

Deze Vlaamse priester was een veelzijdige plantenkenner en hield zich al vanaf 1654 bezig met het maken van aantekeningen over "Campernoelien" uit "Brabant" (vooral het Antwerpse). Hij was erg geïnteresseerd in hun culinaire en medicinale eigenschappen en wijdde daaraan zijn eerste mycologische publikatie, zoals hij aangeeft in de inleiding tot zijn in 1675 verschenen hoofdwerk, *Theatrum fungorum oft het tooneel der Campernoelien* :

"... ick in het jaer 1668 en een cleyn besonder Tractaet door den druck in 't licht hebbe ghegheven, het welcke achter bij eenen Koock-boeck (voor desen in Hollant ghemaect ende gedruckt) ghebonden was. "

Pas in 1671 leert hij "de wercken" van Clusius kennen in Leiden, met als commentaar (Van Sterbeeck 1675: 167-168) :

" het welck ick dickmael beclaeght hebbe, ten opsicht van mijn groote moeyte in dese materie, die ik van het iaer vierenvijftig hebbe begost aen te teecken, het gene my doen seer verlicht soude hebben : doch noch meerder licht is my door den Heere Doctoor SYEN van Leyden voor ooghen ghesteldt, als den selven my in 't iaer 1672, den gheschilderden Fungi-boeck van CLUSIUS heeft ter handt gestelt, siende al het verschil met de levende coleuren ... nochtans is 't seer te beclaghen, dat de gedruckte figuren van CLUSIUS so weynigh het leven ghelijck sijn, het gene luttel personen connen oordeelen. "

Dit belangrijk citaat verklaart het gebruik door Van Sterbeeck van Clusius' gedrukt boek met de (slechte) figuren en "den geschilderden Fungi-boeck" met de "levende coleuren".

Aumüller (1983: 58) getuigt :

" Es bleibt aber Sterbeecks Verdienst, dass er zuerst den Codex verwertete, seine Abbildungen in Kupfer stach und einen Teil davon veröffentlichte. "

Van Sterbeeck zou alleszins dus Clusius' werk aangevuld en gevaloriseerd hebben; maar anderzijds zou hij door de "misleidende" aanduidingen op het titelblad van het *Theatrum Fungorum* - "verciert met veele beelden ... alles naer het leven in koper gesneden" - en in de inleiding, 2de blz. - "by naer alle de figuren door den plaet-snyder naer het leven sijn gheteekent ende gesneden" - zijn werk als volledig oorspronkelijk hebben voorgesteld, terwijl het in hoge mate op Clusius steunde. En hoewel Van Sterbeeck minstens op 40 plaatsen refereert naar Clusius als de bron, zowel in de tekst als bij figuren, wordt hij door Istvanffi (1900) en Van Bambeke (1908) zwaar op de korrel genomen en praktisch van plagiaat beschuldigd. Ten onrechte, naar onze mening.

Als Van Sterbeeck schrijft (cfr. citaat hiervoor) van "levende coleuren" en "dat de gedruckte figuren van Clusius so weynigh het leven ghelijck zijn", dan kan "levend" hier alleen betekenen : natuurlijk, natuurgetrouw, echt. De biograaf van Van Sterbeeck, J. Philippen (1930: 28) vindt dat Van Bambeke en Istvanffi

ongelijk hebben de woorden uit een 17de eeuwse tekst "naer het leven" te vertalen als "d'après nature".

De bundel aquarellen van Van Sterbeeck, de *Codex Sterbeeckii*, in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, bevat een kopie van de *Codex Clusii* plus 41 oorspronkelijke platen die meestal meerdere vruchtlichamen voorstellen geschilderd door Van Sterbeeck zelf. Van Bambeke (1908) heeft deze oorspronkelijke figuren bestudeerd, geïdentificeerd en vastgesteld welk gedeelte gebruikt is voor de illustratie van het *Theatrum*. Ruim tweederden van de figuren komen echter niet voor in het boek, o.m. ook omdat ze pas na het verschijnen ervan geschilderd werden. Het supplement dat Van Sterbeeck plande op zijn *Theatrum* is nooit verschenen, zodat deze figuren nooit "gediend" hebben. Van deze 41 oorspronkelijke platen werden door Van Bambeke en L. Lefèvre kopies geschilderd die nu in het Herbarium van de Gentse Universiteit (GENT) bewaard worden.

Demange (1928) heeft geschreven over een kleine bundel aquarellen die hij verworven had, die qua compositie precies overeenstemmen met de koperplaten van het *Theatrum Fungorum*. De bundel draagt een handtekening "Peetrus", waaruit Demange waarschijnlijk terecht besluit dat deze bundel heeft toebehoord aan Peter van Sickeleers, die de kopergravures van het *Theatrum Fungorum* maakte, maar alleen de eerste gravure signeerde. Ik neem aan dat Van Sickeleers op aanwijzingen van Van Sterbeeck op zeker ogenblik de 32 kopergravures composeerde uit diverse illustraties (*Codex Clusii*, *Codex Sterbeeckii*, platen uit Lobel en Clusius' gedrukte *Fungorum in Pannoniis*,...) waarvan hij kopies bijeen schilderde tot een werkdocument om er zijn gravures mee te maken. Dit zou dan het boekje kunnen zijn waarvan Demange melding maakt.

Het besluit van Demange, dat van Sickeleers de schilder was van de figuren uit het *Theatrum* - die Demange ook, op gezag van Istvanffi als kopies van Clusius' *Codex* beschouwt - lijkt mij dan ook niet juist.

De kritieken van Istvanffi en Van Bambeke lijken mij overdreven. Zij werden nadien algemeen overgenomen, omdat het werk van Istvanffi grondig en betrouwbaar lijkt; wij zullen bij een andere gelegenheid echter een aantal fouten aanduiden in dit werk en er nu nog maar eens op wijzen dat Istvanffi voortdurend de interpretatiefout maakt betreffende dat "naer het leven".

Van Sterbeeck was en blijft voor ons een mycoloog van formaat en een pionier-grondlegger van de makromycologie. Het is intussen wel duidelijk dat de mycologie in de 16de en de 17de eeuw nog in haar kinderschoenen stond, maar toch een zekere vooruitgang maakte door de bijdragen van Zuid-Nederlandse auteurs van kruidboeken en het eerste boek dat volledig aan Fungi gewijd was, Van Sterbeecks *Theatrum Fungorum*.

Literatuur

- Ainsworth, C.C (1973). Introduction to the history of mycology.
Cambridge University Press, Cambridge.
- Aumüller, S.A. & Jeanplong, J. (eds.) (1983). Carolus Clusius
Fungorum in Pannoniis observatorum Brevis Historia et
Codex Clusii.
Budapest-Graz.
- Clusius, C. (1601). Rariorum plantarum historia.
Plantin, Antwerpen.
- Demange, M.V. (1928). A propos du Theatrum fungorum de
Van Sterbeeck.
Bull. Soc. Mycol. France 44 : 375-376.
- Dodonaeus, R. (1554). Cruydeboeck.
Van der Loe, Antwerpen.
- Dodonaeus, R. (1563). Cruydeboeck.
Van der Loe, Antwerpen.
- Dodonaeus, R. (1583). Stirpium historiae pemptades sex.
Plantin, Antwerpen.
- Dodonaeus, R. (1608). Cruydt-Boeck.
Van Ravelingen, Leiden.
- Dodonaeus, R. (1618). Cruydt-Boeck.
Van Ravelingen, Leiden.
- Dodonaeus, R. (1644). Cruydt-Boeck.
Plantin-Moretus, Antwerpen.
- Hunger, F. (1927). Charles de l'Escluse (Carolus Clusius).
Nederlands kruidkundige 1526-1609, I-II.
M. Nijhoff, 's Gravenhage. (1942).
- Istvanffi, G. (1900). Etudes et commentaires sur le code de
l'Escluse, augmentés de quelques notices biographiques.
Budapest.

- Kickx, J. (1842). Esquisses sur les ouvrages de quelques anciens naturalistes belges. II. Franciscus Van Sterbeeck. Bull. Acad. Roy. Sci. Brux. 9 (2): 393-426.
- Kriegelsteiner, G. (1991). Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West) 1. Ständerpilze. Teil A. Ulmer Verlag, Stuttgart.
- Künkele, S. (1991). Pilz-Ikonographie.
In Kriegelsteiner, G., Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West) 1: 11-32.
- Linnaeus, C. (1753). Species Plantarum. Stockholm.
- Lobelius, M. (1581). Kruidtboeck. Plantin, Antwerpen.
- Lütjeharms, W.J. (1933). Schets van de beoefening van de mycologie in Nederland tot aan de oprichting van de Nederlandse Mycologische Vereniging. Meded. Ned. Mycol. Ver. 21: 87-134.
- Paulet, J.J. (1793). Traité des champignons. 2 vol. Paris.
- Philippen, L.J.M. (1930). Franciscus Van Sterbeeck, Antwerpsche Mycoloog, Bouwkundige en Historicus. Antwerpen.
- Van Bambeke, Ch. (1908). Le recueil de figures coloriées de champignons délaissé par Fr. Van Sterbeeck. Bull. Soc. Roy. Bot. Belg. 44: 297-338, 4 pl.
- Van Sterbeeck, F. (1668). Tractaet van de Campernoillien. In "Den Verstandigen Hovenier".
- Van Sterbeeck, F. (1675). Theatrum Fungorum oft Tooneel der Campernoelien. Jacobs, Antwerpen.
- Wegener, H. (1936). Das grosse Bilderwerk des Carolus Clusius in der Preussischen Staatsbibliothek. Forschungen und Fortschritte 12: 374-376.
- Wille, H. (1933). In Anon., De Botanica in de Zuidelijke Nederlanden. Museum Plantin-Moretus, Antwerpen.

Dit artikel is reeds eerder verschenen in AMK, Mededelingen van de Antwerpse Mycologische Kring 94(2) : 44-52, 3 fig. (1994).

Plantenmeeting en Plantenkeuring

In de loop van dit jaar worden er vier tweedaagse thematische plantententoonstellingen georganiseerd, *gratis* te bezoeken, op

5 & 6 maart

4 & 5 juni

3 & 4 september

3 & 4 december 1994

Deze lente-, zomer-, herfst- en winter-tentoonstelling zullen op zaterdag en zondag van 9 tot 16 u bezocht kunnen worden.

Historiek

Sedert 1884 werd er maandelijks op de eerste zondag van de maand in Gent een plantenmeeting met plantenkeuring gehouden. Dit gebeurde vroeger in de Handelsbeurs op de Kouter. Sedert een drietal jaar was dit op hoger vermelde plaats niet meer mogelijk. Sedertdien is deze activiteit op diverse plaatsen in de stad en zelfs buiten de stad en op diverse tijdstippen gehouden. Onlangs heeft het organiserende bestuur de Plantentuin van de Universiteit Gent gekontakteerd met de vraag of zij haar infrastructuur hiervoor niet kon beschikbaar stellen. Hierop zijn wij graag ingegaan.

Bij deze vier seizoenstentoonstellingen zal ook de Plantentuin trachten zeldzame of botanisch merkwaardige plantesoorten in het daglicht te stellen.

Ook zullen leden van liefhebbersverenigingen uitgenodigd worden om hun bijzondere kweekprodukten aan het publiek voor te stellen.

In Vlaanderen verdwijnt meer en meer open ruimte door wegeaanleg en bebouwing. Hiervoor worden vaak weilanden of stukken bos verkaveld. Daardoor verdwijnt ook het aanwezige planten- en dierenleven.

Stel nu dat al die nieuwe eigenaars de ruimte rond hun woning ekologisch gaan ontwerpen en beplanten, dan wordt op die manier een nieuw landschap gecreëerd, waar planten en dieren (insekten, amfibieën, vogels, kleine zoogdieren) opnieuw een kans krijgen.

Een ekologische siertuin hoeft geen wilde tuin te zijn waar alles zomaar zijn gang gaat. Ook een goed gestructureerde tuin kan ekologisch worden opgevat als je maar enkele basisprincipes in acht neemt.

In de eerste plaats wordt de beplanting aangepast aan de bodem en het mikroklimaat. Daardoor gaan de planten beter gedijen en worden ze niet ziek. Je hebt er bijgevolg minder omzien naar, en er moet zeker niet gespreoid worden tegen allerlei parasieten. Je zal niet extra moeten bemesten, en er moet niet onnodig water worden verspild in de zomermaanden. Verder is er aandacht voor bloemsoorten met enkelvoudige bloeiwijzen (inheemse en uitheemse), waarvan de meeldraden beter toegankelijk zijn bv. voor honingbijen. Er wordt ook zoveel mogelijk gekozen voor struiken met bessen, die in de winter als voedselbron voor de vogels kunnen dienen. Door aanplanten van levende hagen met inheemse soorten (in plaats van steriele draad- en betonafsluitingen), door ergens een stukje gras hoger te laten groeien waar vlinders hun eitjes kunnen afzetten, of door wat klimplanten tegen het huis maken we "linten" in het landschap.

Deze "linten" zijn wegen waarlangs dieren zich kunnen verplaatsen van het ene stukje natuur naar het andere. Dit is broodnodig voor hun voedsel en voortplanting, om te kunnen overleven dus.

Als de beplanting een beetje meer wordt aangepast, moet je als tuinbezitter enkel nog letten op een goed beheer, met als sleutelwoorden : liefde en eerbied voor hetgeen groeit, bloeit, en leeft in je tuin. Door samen te werken met de natuur in plaats van ertegen te vechten, heb je veel minder werk in je tuin. Minder zwoegen en meer genieten. Kan het nog mooier ? Bovendien lever je een niet onbelangrijke bijdrage aan milieu en landschap. Niet alleen de overheid heeft hierin een taak te vervullen !

Wil je zien en horen hoe zo'n ekologische tuin groeit en bloeit ? Er worden deze zomer tuinwandelingen georganiseerd in de privétuin van de samenstellers van het boek "De ekologische siertuin". Je kan er ook terecht met persoonlijke vragen.

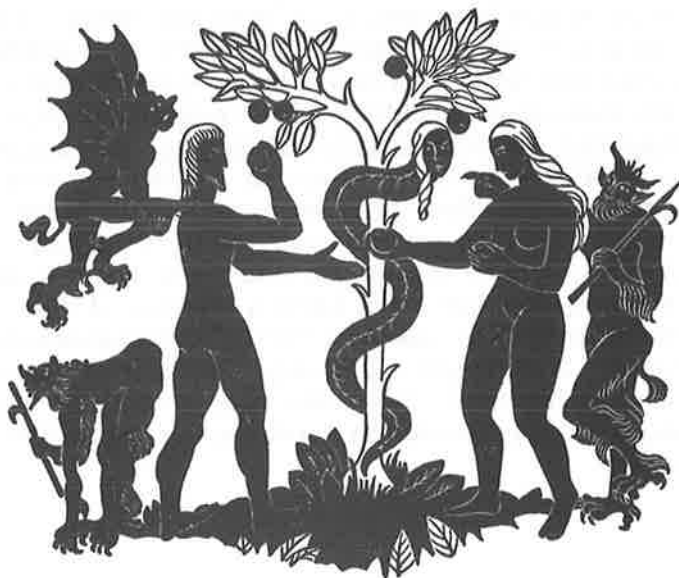
Voor meer inlichtingen :

telefoneer naar

03 - 666 68 39 (namiddag),

of schrijf naar

Vereniging Ekologische Siertuin & Landschap
Vogelenzangstraat 67, 2920 Kalmthout

Kretaief met pompoenen en kalebassen

Gilberte COMHAIRE
Hofmeierstraat 8, 9000 Gent

Op zaterdag 8 oktober komt Mevr. Van den Heuvel ons begeleiden bij het kreëren van werkstukjes met pompoenen en kalebassen.

Wat kunnen we daarvoor zoal zelf meebrengen ?

1) Eerst en vooral een pompoen of kalebas (oranje, geel of groen),

2) of een oude verweerde bloempot.

3) Allerlei sierappeltjes, Chaenomeles-vruchten, bessen van Liguster, Klimopblad en -bessen, bladeren van Laurierkers, dennenaalden, kleine bladeren van Bergenia, mos, bladeren en bloemknoppen van Skimmia, Heidekruid, Hebe, Jeneverbes, lianen van Blauwe regen, Hop, enz.

4) IJzerdraad en een kniptang, bloemenschaar, floristentape en groene oasis (ter plaatse te verkrijgen); mes om oasis te snijden, plastic folie.

Deze activiteit gaat door op zaterdag 8 oktober, van 9.30 u tot 12 u, in het werklokaal, ingang Merelstraat, op de eerste verdieping.

Inschrijving door overschrijving van 350 F vóór 1 oktober op ons rekeningnummer 001 - 1192154 - 03 van De Vrienden van de Plantentuin Gent, met vermelding "***pompoenen***".

Kransen met droog materiaal

Gilberte COMHAIRE
Hofmeierstraat 8, 9000 Gent

Op zaterdag 19 november organiseert onze vereniging, onder de deskundige leiding van Mevr. Gilberte Comhaire een voormiddag (9-12 u) kransbouw met droog materiaal.

Voor wie de mikrobe te pakken krijgt, is er de mogelijkheid om door te werken tot 's namiddags c. 16 u. Voor deze doorwerkers is het aangeraden om een eigen lunchpakket mee te brengen !
Deze activiteit gaat door in de Plantentuin, in het werklokaal op de eerste verdieping, ingang Merelstraat.

Mee te brengen plantenmateriaal (te kiezen naar eigen fantasie) :
denne- en sparrekegels, elzeproppen, doosvruchten (papavers, enz.), bloembodems van uitgebloeide bloemen, geglycerineerde en gedroogde bladeren, gedroogde bloemen (Hortensia, rozen, amaranten, ...), grassen, rozebottels, hazelnoten (en andere noten), grotere zaden (pompoenen, bonen, e.d.m.), kruiden en specerijen voor wie een kruidenkrans wil maken (muskaatnoten, jeneverbessen, kaneelstokken, kruidnagels, steranijs, ...)

Verder te voorzien hulpmiddelen :
schaar, bloemenschaar, mes, tang voor ijzerdraad, ijzerdraad (ter plaatse te bekomen), lijm en lijmpistool (ter beschikking), ...

Kransvorm :

- zelfgemaakte vorm met twijgen van Blauwe regen, Treurwilg, hooi, stro
- krans in styropore (piepschuim)
- krans in bruine oasis (ter plaatse te verkrijgen)

De diameter van de krans is afhankelijk van de hoeveelheid materiaal waarover u beschikt !

Inschrijving door overschrijving van 310 F vóór 1 november op ons rekeningnummer 001 - 1192154 - 03 van De Vrienden van de Plantentuin Gent, met vermelding "***kransen***".

Archeosite, Domus Romana, Scheepsliften

Ferdinand COBBAUT
Willy Maststraat 51, 9032 Wondelgem

Op zondag 18 september 1994 zijn we terug op stap met de Vrienden van de Plantentuin. Die dag maken we de provincie Henegouwen onveilig met ons bezoek.

We beginnen 's morgens met een bezoek aan de scheepsliften van Bracquenies. Een van deze scheepsliften is reeds lang in gebruik, een andere, nieuwe scheepslift is in opbouw. Het loont dan ook de moeite om daar even een kijkje te nemen. Nu de werken nog steeds bezig zijn, kunnen we alles van nader bij bekijken. Tevens is er eventueel mogelijkheid om een kleine tentoonstelling te bezoeken i.v.m. de werking van de scheepslift. Voor 's middags kan u een lunchpakket voorzien, maar de kans is groot dat het een zelfbedieningsrestaurant wordt. Na de maaltijd, worden we rond 14 u verwacht aan de Archeosite te Aubechies. Daar krijgen we eerst een rondleiding met tekst en uitleg in de Domus Romana, een Romeins huis waar nog duidelijk de leefregels van toen te zien zijn. Na deze uitleg verplaatsen we ons een eindje naar de Archeosite zelf.

Daar wordt ons door echte (?) prehistorische wezens getoond hoe alles, lang geleden toen er nog sprookjes waren, verliep. We zullen duidelijk meemaken hoe onze voorouders in de prehistorie leefden, hoe zij hun dagelijkse potje kookten, met wat ze leefden, welke planten toen belangrijk waren, en welke gebruiken er toen in waren.

Ook dit bezoek zal worden begeleid door (Nederlandstalige) gidsen van ter plaatse. Na de geleide rondleiding kan men natuurlijk zelf nog wat rondwandelen en de dingen eens rustig bekijken. Men kan eventueel ook eens verpozen met een natje en een droogje in een van de prehistorische cafés.

Inschrijving door betaling van 650 BEF op ons rekeningnummer 001 - 1192154 - 03, van De Vrienden van de Plantentuin, Gent, met de vermelding van Prehistorie, en NAAM van de deelnemer(s).

We vertrekken met de bus om 8.00 uur aan de Plantentuin. Terugkeer is voorzien voor 19.00 uur.

De

VRIENDEN van de PLANTENTUIN

GENT

**driemaandelijks
dertiede
nr. 3
ISSN**

**tijdschrift
jaargang
september 1994
0777 - 8821**

Redactie :

Paul Goetghebeur

Plantentuin

Ledeganckstraat 35

9000 Gent

(telefoon : 09 - 264 5055)

Aan dit nummer hebben meegewerkt : Ferdinand Cobbaut, Gilberte Comhaire-Neyt, André Leman, Henk Leyseele, Marc Libert, Karel Otten, Prof. W. Van Cotthem, Prof. P. Van der Veken, Cecilia Vastesaegher.

Onze welgemeende beste dank gaat ook uit naar Kim Constandt, Pascale De Smet en Christelle VanKerchove voor het verzorgde tikwerk, en naar Tom Beeckman, Ferdinand Cobbaut, Gilberte Comhaire-Neyt, Adelin Van Heuverswijn en André & Denise Wille-Dhaese voor de plooi-, kleef-, sorteer-, en transportactiviteiten, die het verschijnen van dit nummer mogelijk hebben gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 1994.

Overname van artikels is alleen mogelijk mits en ná schriftelijke toestemming van de redakteur.

Lidgeld 1994

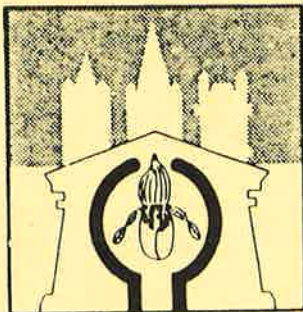
U kan uw bijdrage overschrijven op rekening 001 - 1192154 - 03 van De Vrienden van de Plantentuin Gent, met de vermelding : lid 1994 **(en graag naam + adres van het lid !)**.

Gewoon lid : 300 BF

Beschermid : 500 BF

Steunlid : 1000 BF

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
dertiende jaargang
nr. 3 september 1994
ISSN 0777 - 8821

verantwoordelijke uitgever :
Paul Goetghebeur
Plantentuin
Ledeganckstraat 35
9000 Gent
tel. 09 - 264 5055

afgiftekantoor
LEDEBERG 1